

Puud ja põõsad meie ümber

Aednik REIN SANDER alustab sarja puudest ja põõsastest, tutvustades talle omasel muhedal viisil Eestis enam levinud liike ning andes praktilisi nõuandeid nende kasvatamiseks.

Puudega puutume kokku iga päev. Isegi kesklinna kõrges kivimajas elades näeme neid oma teel tööle ja poodi, kooli ja kõrtsi. Mis siis veel rääkida nendest peredest, kes elavad oma majas linnaservas või maal.

Maal on puid lausa jalaga segada. Mõnda neist tunneme juba maast-madalast nimepidi, teiste kohta ütleme lihtsalt ilupuu või -põõsas, kui nad meile võõramad juhtuvad olema. Nendegagi on lihtne tuttavaks saada.

Allpool teengi nendest juttu, kuigi mitte nõnda nagu taimemäärarajas või käsiraamatus. Lugemise ajal tasub viimased siiski käeulatuses hoida, sest sealt saab täpsemalt teada, kuidas näevad välja ühe või teise puu pungad, lehed ja okkad, mis värvi on tüve ning võrsete koor, millal puhkevad õied ja valmivad viljad. Muidugi, iga tõsine aiasõber teab

seda isegi. Ta oskab üles lugeda sedagi, missugused sordid, vormid, teisendid tema ja naabri aias kasvavad.

Omaette suhe puudega on koerapidajal inimesel. Koertele meeldivad okaspuud, eriti need, mis tugevasti lõhnavad. Sellisele puule on vaja kindlasti oma märk jätta. Ja järgmine peni peab selle koha üle märgistama. Okastele, eriti noortele okastele on selline teabe vahetus kindel surm. Kiire esmaabi on oksad vihmutist üle pesta, enamasti see aitab. Õnneks on koer tark loom, ta saab varsti aru, et mõnes paigas ei tohi jalga tõsta.

Kasside ja inimestega puudel-põõsastel alati nii kerge ei ole. Õnneks oskab kahejalgne (enamasti veel) lugeda. Küllap läheb ka puude elu lihtsamaks, kui inimene nende kohta rohkem loeb.

REIN SANDER

Sammasjad harilikud elupuud 'Columnna' Türil.

Viis minutit ladina keelt

Ilusa liivikeelse nimega Ādaži aleviku ja Baltezersi vahel metsa sees on Sabīrji talu, mis ongi Baltezersi puukool. Seal on tihti näha ka Eesti numbrimärgiga autosid. Ühel kevadel kohtasin põõsarivide juures kaasmaalast, kes tulutult otsis astelpaju istikuid. Ometi oli tal lausa nina all siit *smiltēršķis*. Pole mõeldav ega vajalikki, et õpiksime selgeks kõik puu- ja põõsanimed naabrite keeltes, või teaksime, mis on *tyrni* või *havtorn*. Kõikides tasemel puukoolides on omamaise nimetuse järel ka taime nimi ladina keeles.

Taime teaduslik ladinakeelne nimi koosneb kahest osast: esimene sõna on perekonna nimetus, teine liiki tähistav epiteet. Need kaks sõna annavadki kokku ladinakeelse nimetuse.

Näiteks perekonna kask nimi on ladina keeles *Betula*, arukask on *Betula pendula*, sookask *Betula pubescens* jne. Hinnakirjades ja mujal loendites lühendatakse perekonnanimi tavaliselt ühetäheliseks. Tekstis kirjutatakse ladinakeelsed taimenimed harilikult kaldkirjas.

Kõige hirmsam on ladina keel inglase või ameeriklase suus, nood püüavad seda hääldada inglise keele reeglite järgi. On parem, kui te seda kunagi ei kuule. Eestlasele on ladina hääldus kerge. Kõik täishäälikud häälduvad nii nagu meilgi, **y** on loomulikult *ü*. Mõnes nimes, näiteks *Euonymus*, loetakse kahe vokaali vahel olev **u** *v*-na.

Ae loeme pika *ää*-na (hobukastan *Aesculus* hääldub *ääskulus*), **oe** *öö*-na. Kui **e** on eraldi silbis, siis pannakse selle kohale kaksikpunkt – *ë*. Astelpaju ladinakeelne nimi *Hippophaë* hääldub *hippofae*.

Osa kaashäälikuid märgitakse kirjas kahe tähega: **rh** on tugev *r*, **ch** loetakse tugeva *h*-na, **th** hääldub umbes nagu *t* ja **ph** on *f*. Natuke peavalu võib teha täht **c**: *ts* on ta ainult siis, kui tema järel seisab kirjas *e*, *i*, *y* või *oe* ja *ae* (nagu juba teame, loetakse kahte viimast *ää* ja *öö*). Igal pool mujal märgib **c** häälikut *k*, nii nagu muistegi.

Nii lihtne see ongi, hääldamise peale me rohkem aega ei kuluta. Enne välismaa puukooli minekut õpime ära, kuidas meid huvitavaid puid-põõsaid ladina keeles kutsutakse.